

LBRIS

We know
books

Arhimandrit **Cleopa Ilie**

**CĂLĂUZĂ
ÎN
CREDINȚA ORTODOXĂ**

Carte tipărită cu binecuvântarea

I.P.S. TEOFAN

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Text îngrijit de

Arhimandrit Ioanichie Bălan

Ediția a VI-a

EDITURA MĂNĂSTIREA SIHĂSTRIA

2012

CUPRINS

Cuvântul editorului.....	5
Recomandare.....	7
Predoslovie.....	8
Cuvânt înainte la ediția I.....	10
Prefață la ediția a II-a.....	12
Cuvânt înainte la ediția a III-a.....	14

Partea întâi

Scurtă privire istorică

<i>Capitolul</i> 1. Vechile erezii.....	19
<i>Capitolul</i> 2. Marea schismă.....	21
– Uniația.....	33
<i>Capitolul</i> 3. Noi erezii și secte.....	42
– Bapțiștii.....	43
– Adventiștii.....	45
– Martorii lui Iehova.....	49
– Penticostalii.....	51
– Nazarenii sau Pocăiții.....	53
– Evangheliștii.....	55
– Secerătorii.....	56
– Inochentiștii.....	56
– Tudoriștii.....	59
– Teosofii.....	59
– Spiritiștii.....	62
– Concluzii.....	65

<i>Capitolul</i>	4. Stiliștii	66
<i>Capitolul</i>	5. Credințe păgâne	
	- New Age	71
	- Biserica Unificării	73
	- Mormonii	74
	- Baha'i	76
	- Yoga	76
	- „Yoga creștină”	77
	- „Zen-ul creștin”	79
	- Meditația transcendențială	81
	- „Noua spiritualitate”	83
<i>Capitolul</i>	6. Ecumenismul	86
<i>Capitolul</i>	7. Trei predici de Arhim. Cleopa Ilie	
	- Despre credință	94
	- Credința ortodoxă	97
	- Credința neamului românesc	100

Partea a doua

Călăuză în credința ortodoxă

<i>Capitolul</i>	1. Despre Biserică	107
<i>Capitolul</i>	2. Despre Ortodoxie	119
<i>Capitolul</i>	3. Despre Sfânta Scriptură	124
<i>Capitolul</i>	4. Despre Sfânta Tradiție	133
<i>Capitolul</i>	5. Despre cultul sfinților și al îngerilor	147
<i>Capitolul</i>	6. Despre preacinstirea Sfintei Fecioare Maria	159
<i>Capitolul</i>	7. Despre cinstirea sfințelor moaște	182
<i>Capitolul</i>	8. Despre cultul sfințelor icoane	189
<i>Capitolul</i>	9. Despre venerarea Sfintei Cruci	200
<i>Capitolul</i>	10. Despre semnul Sfintei Cruci	205
<i>Capitolul</i>	11. Despre rugăciunile pentru cei răposați	210
<i>Capitolul</i>	12. Despre simboluri și rituri	219
<i>Capitolul</i>	13. Despre post	224
<i>Capitolul</i>	14. Despre jurământ	235

<i>Capitolul 15.</i>	Despre condițiile mântuirii subiective	239
<i>Capitolul 16.</i>	Despre cele șapte Sfinte Taine	251
<i>Capitolul 17.</i>	Despre Taina Sfântului Botez.....	255
<i>Capitolul 18.</i>	Despre Taina Sfântului Mir	266
<i>Capitolul 19.</i>	Despre Taina Sfintei Împărtășanii	272
<i>Capitolul 20.</i>	Despre Taina Pocăinței (spovedania).....	279
<i>Capitolul 21.</i>	Despre Taina Preoției (hirotonia)	286
<i>Capitolul 22.</i>	Despre Taina Nunții (căsătoria)	301
<i>Capitolul 23.</i>	Despre Taina Sfântului Maslu	307
<i>Capitolul 24.</i>	Despre puterea disciplinară	312
<i>Capitolul 25.</i>	Despre sfințirea elementelor	316
<i>Capitolul 26.</i>	Despre căderea cu tămâie. Anafora. Praporii și lumânările.....	319
<i>Capitolul 27.</i>	Despre mâncăruri curate și necurate	321
<i>Capitolul 28.</i>	Despre serbarea Duminicii în locul sâmbetei	326
<i>Capitolul 29.</i>	Despre data celei de a doua veniri a Domnului	345
<i>Capitolul 30.</i>	Despre împărăția de o mie de ani (mileniul).....	351
<i>Capitolul 31.</i>	Despre veșnicia chinurilor iadului	365
<i>Capitolul 32.</i>	Statul în concepția biblică sau datoriile celor credincioși față de stat.....	370
<i>Capitolul 33.</i>	Despre vorbirea în limbi (glosolalia)	378
<i>Capitolul 34.</i>	Despre vorbirea cu morții (necromanția sau spiritismul)	401
<i>Capitolul 35.</i>	Despre calendar	413
<i>Capitolul 36.</i>	«Oastea Domnului».....	427
<i>Capitolul 37.</i>	Despre deasa și rara împărtășire cu Sfintele Taine	435
<i>Capitolul 38.</i>	Misiunea laicilor în Biserica Ortodoxă.....	440

Partea a treia

Îndrumător biblic

<i>Capitolul 39.</i> Despre Biserică	449
<i>Capitolul 40.</i> Despre Sfânta Scriptură	455
<i>Capitolul 41.</i> Despre Sfânta Tradiție	459
<i>Capitolul 42.</i> Despre cultul sfinților și al îngerilor	463
<i>Capitolul 43.</i> Despre preacinstirea Sfintei Fecioare Maria	466
<i>Capitolul 44.</i> Despre cinstirea sfințelor moaște.....	468
<i>Capitolul 45.</i> Despre cultul sfințelor icoane.....	469
<i>Capitolul 46.</i> Despre venerarea Sfintei Cruci.....	471
<i>Capitolul 47.</i> Despre rugăciunile pentru cei răposați	473
<i>Capitolul 48.</i> Despre post.....	475
<i>Capitolul 49.</i> Despre jurământ	478
<i>Capitolul 50.</i> Despre condițiile mântuirii subiective.....	480
<i>Capitolul 51.</i> Despre cele șapte Taine Despre Taina Botezului.....	482
<i>Capitolul 52.</i> Despre Taina Sfântului Mir	491
<i>Capitolul 53.</i> Despre Taina Sfintei Împărtășanii	493
<i>Capitolul 54.</i> Despre Taina Pocăinței (spovedania).....	496
<i>Capitolul 55.</i> Despre Taina Preoției (hirotonia)	499
<i>Capitolul 56.</i> Despre Taina Nunții (căsătoria).....	507
<i>Capitolul 57.</i> Despre Taina Sfântului Maslu	508
<i>Capitolul 58.</i> Despre puterea disciplinară	510
<i>Capitolul 59.</i> Despre sfințirea obiectelor și a naturii	513
<i>Capitolul 60.</i> Despre căderea cu tămâie. Anafora. Praporii și lumânările.....	515
<i>Capitolul 61.</i> Despre mâncăruri curate și necurate	517
<i>Capitolul 62.</i> Despre serbarea Duminicii în locul sâmbetei	519
<i>Capitolul 63.</i> Despre data celei de a doua veniri a Domnului	527

<i>Capitolul 64. Despre împărăția de o mie de ani (mileniul).....</i>	<i>529</i>
<i>Capitolul 65. Despre veșnicia chinurilor iadului .....</i>	<i>536</i>
<i>Capitolul 66. Statul în concepția biblică .....</i>	<i>539</i>
<i>Capitolul 67. Despre vorbirea în limbi (glosolalia) .....</i>	<i>541</i>
<i>Capitolul 68. Vorbirea cu morții (necromanția sau spiritismul) .....</i>	<i>555</i>

Partea a patra Dialoguri și predici

<i>Capitolul 1. Despre ecumenism.....</i>	<i>561</i>
<i>Capitolul 2. Dialog deschis cu sectanți .....</i>	<i>565</i>
<i>Capitolul 3. Împotriva reîncarnării (metempsihozei) .....</i>	<i>573</i>
<i>Bibliografie selectivă.....</i>	<i>580</i>

Capitolul 1¹ Vechi erezii

Când cineva își ară ogorul său și seamănă în el sămânța cea bună, grâu, orz sau altceva, vede după o vreme începând să răsară semințele. Dar odată cu ele încep a se ivi ici-colo, pe ogorul său, și alte buruieni străine de felul celor semănate de el. Mai târziu, crescând grâul sau orzul, cresc odată cu ele și acele buruieni străine și, cu vremea, încep a se arăta cine sunt: unele neghine, altele măzărichi, altele pălămizi, altele spini și, dacă el nu va avea grijă să le plivească și să le smulgă la vreme, în timpul secerișului cu prea puțin folos se va alege. Tot așa s-a întâmplat și se întâmplă și azi cu țarina Bisericii lui Hristos.

Știm că chiar de la începutul creștinismului, Mântuitorul nostru Iisus Hristos și sfinții Săi ucenici și apostoli au semănat sămânța cea bună a Cuvântului vieții (I Ioan 1, 1) în țarina lumii acesteia, dar nu după multă vreme a apărut lângă sămânța cea bună și neghina celui rău (Matei 13, 25). Așa, de pildă, primul colț al neghinei celei rele a fost Simon Magul, care, văzând pe Sfinții Apostoli cum făceau mari minuni prin darul Preasfântului Duh și prin punerea mâinilor pe bolnavi, a adus bani ca să cumpere și el acest dar, spre a face și el minuni și vindecări (Fapte 8, 9-24). Tot de timpuriu începe să apară blestematul eres al nicolaiților, înființat de Nicolae, pribeagul antiohian, despre care amintește Mântuitorul către episcopul Bisericii din Efes (Apoc. 2, 6).

---

¹ Aici se va folosi foarte des termenul de *Biserică* într-un mod impropriu – pentru catolici, protestanți și neoprotestanți –, pentru că de fapt există o singură Biserică, cea adevărată, cea una, Biserica Ortodoxă, de care toate celelalte confesiuni sunt despărțite (n.ed.).

Iarăși sectarismul începe să răsară în cele patru grupări din Corint, care aveau tendințe spre erezii (I Cor. 1, 10–13; 3, 3–9; 4, 6; 10, 13). Apoi s-a ivit și între iudeo-creștini înclinarea spre erezie, de vreme ce cereau cu stăruință a se respecta și în Legea Nouă multe obiceiuri din legea mozaică în care crescuseră, în opoziție cu învățătura sănătoasă și adevărat creștină, descoperită Apostolului Pavel (I Cor. 11, 23; 15, 3; Gal. 1, 11–12).

Tot atunci se iviră și unii „creștini” care tăgăduiau posibilitatea și necesitatea învierii morților (trupurilor) la Judecata de apoi sau alții ce se numeau „neognostici”, care opreau de la căsătorie și de la mâncarea de carne, socotind materia ca pe ceva necurat (I Tim. 4, 1, 4).

Acestea au fost doar câteva începuturi de erezii și secte² pomenite în Sfânta Scriptură chiar din vremea Sfinților Apostoli. Iar dacă vom trece în timpul postapostolic (patristic), vedem că buruienile blestamate ale ereziilor au început a crește, a se îndesi și a înăbuși sămânța cea bună și curată a Evangheliei lui Hristos³.

Dintre aceștia cei dintâi au fost gnosticii, foarte puternici în sec. I; apoi montaniștii sau pepuzienii în sec. II; arienii și macedonienii în sec. III; după aceea în sec. IV au fost nestorienii și apolinariștii, ca și eunomienii; apoi monofiziții în sec. V; origeniștii, condamnați în sec. VI; monoteliiții în sec. VII și începând cu sec. VIII, iconoclaștii.

Pe lângă aceste erezii amintite, au tulburat și au hărțuit Biserica lui Hristos, încă din primele secole, și alte numeroase secte și erezii, precum au fost: sabelienii, eudoxienii, marcioniții, valentinienii, jumătățenii (care țineau jumătate din dogmele cele spurcate ale lui Arie), pnevmatomahii (luptătorii împotriva Sfântului Duh), urmașii lui Macedonie, marcelienii, hiliaștii

² Cuvântul «sectă», indiferent de originea și semnificația lui etimologică, înseamnă azi o grupare religioasă creștină, despărțită de Biserică, având învățături dogmatice și morale aparte, precum și o organizare și un cult propriu, toate întemeiate pe o înțelegere și interpretare greșită a Sfintei Scripturi.

³ Despre toți aceștia și despre alții nepomeniți aici, se poate vedea mai pe larg în *Istoria Bisericească Universală*, de Pr. Prof. Ioan I. Rămureanu, Pr. Prof. Milan Șesan, Pr. Prof. Teodor Bodogae; *Pidalionul de la Neamț*, ed. 1844.

(vechii milenişti), neasemănații, meletienii, novațienii, donatiștii, patrusprezecinii, protopaschiții, frigii, pelagienii, evrocrațiștii, maniheii, eustațienii și mulți alții.

Așadar, în cele de până aici, s-au arătat două grupuri de erezii: una din timpul biblic, de pe vremea Sfinților Apostoli, și alta din timpul patristic – de pe vremea Sfințelor și marilor Sinoade Ecumenice și locale ale Bisericii lui Hristos celei dreptmăritoare. Sfinții Părinți din acele vremi au dus o luptă aprigă cu aceste erezii și le-au combătut cu multă iscusință duhovnicească prin scrierile, viața și cuvântările lor.

Acestea au fost principalele erezii și secte până la marea schismă din anul 1054.

Capitolul 2

Marea schismă⁴

Schisma dintre Bizanț și Roma a fost, negreșit, evenimentul cel mai tragic al istoriei Bisericii; lumea creștină s-a rupt în două jumătăți, iar această sciziune, ce durează încă, a determinat în bună măsură destinul Răsăritului, ca și cel al Apusului. Biserica de Răsărit, care este esențialmente adevărata Biserică a lui Hristos, și-a văzut limitat câmpul cultural și geografic de acțiune; pe plan istoric ea s-a confundat doar cu lumea bizantină.

Cât despre Biserica de Apus, ea a pierdut echilibrul doctrinar și ecleziologic al creștinismului primar, iar acest dezechilibru a provocat Reforma din secolul al XVI-lea.

La originea schismei se găsesc, legate indisolubil, cauze sau motive teologice și neteologice, dar vom vedea că rațiunile propriu-zis *teologice* vor fi în final determinante, deoarece ele vor împiedica soluționarea dificultăților și vor provoca eșecul

---

⁴ Acest capitol s-a întocmit de redacția editurii, folosindu-se sursele: John Meyendorff, *Biserica Ortodoxă ieri și azi*, București, 1996; *Istoria Bisericească Universală*, vol. I; Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. II și III; Mitropolit Irineu Mihălcescu, *Teologia luptătoare*, ediția a II-a, 1994; *Ne vorbește Părintele Cleopa*, vol. 3.

tentativelor de unificare. Ele constituie, până în ziua de azi, obstacolul major de care se împiedică bunăvoința „ecumenică”.

Începând încă din secolul al IV-lea, între Răsăritul și Apusul creștin se făcea simțită o tensiune ecleziologică ce privea statutul papei de la Roma în Biserică. Această tensiune latentă a crescut de-a lungul timpului, transformându-se câteva secole mai târziu într-o opoziție deschisă.

Disputa va avea ca fundal politic apariția în Occident a Imperiului carolingian (franc), iar conflictele vor izbucni atunci când interesele politice ale Imperiului franc se vor uni cu pretențiile de jurisdicție universală ale papilor, lucru care nemulțumea pe bizantini⁵.

Spre sfârșitul secolului al VIII-lea, Carol cel Mare, regele franc, a început să emită pretenții la titlul de împărat roman. Neobținând recunoașterea din partea Bizanțului, el a decis să surpe autoritatea Constantinopolului. Unul din mijloacele la care a recurs a fost acuzația de erezie: împăratul Răsăritului nu putea să mai pretindă succesiunea împăraților creștini, deoarece „venera icoanele și mărturisea că Sfântul Duh purcede «de la Tatăl prin Fiul» și nu «de la Tatăl și de la Fiul»”. Aceste acuzații aduse de Carol în celebrele *Cărți caroline* adresate papei în 792, se opuneau în mod clar deciziilor celui de-al șaptelea Sinod Ecumenic de la Niceea (787) și deschideau interminabila

⁵ Papa devenise din 754-755 și șef de stat. Regele francilor, Pepin cel Scurt, care fusese chemat de papă în ajutorul său, îi dăruiește acestuia din urmă teritoriul cucerit de la longobarzi, în Italia centrală, sub denumirea de „Patrimonium Sancti Petri”. Creându-și astfel un stat terestru, papa se emancipează de sub puterea politică a Bizanțului, ba mai mult, face concurență Imperiului Bizantin, în calitatea lui de șef al unui stat numit *Repubblica Romanorum*.

Pentru susținerea și justificarea creării unui stat papal terestru, papii s-au bazat pe două documente neautentice:

1. *Donatio Constantini*, prin care pretindeau că împăratul Constantin cel Mare ar fi donat Italia și cetățile ei Papei Silvestru I, drept recompensă pentru că l-ar fi vindecat de lepră prin baia botezului. Actul a fost dovedit neautentic în secolul al XV-lea de către canonicul Laurențiu Valla din Florența, deoarece se știe, după istoricul Eusebiu de Cezareea, că împăratul Constantin cel Mare s-a botezat pe patul de moarte, cu câteva zile înainte de moartea sa, survenită la 22 mai 337 lângă Nicomidia;

2. *Decretaliile pseudo-isidoriene*, o colecție de canoane și decrete, în parte autentice, în parte falsificate și în parte imaginate, atribuite pe nedrept lui Isidor de Sevilla († 636). Aceste decretalii au folosit papei și pentru susținerea supremației papale.

controversă greco-latină asupra lui *Filioque* (adăugarea în Crez la formula „Duhul Sfânt, Care de la Tatăl purcede” a expresiei „și de la Fiul”, care nu există în original). Mai mulți episcopi și teologi franci s-au lansat atunci într-o controversă antigreacă sub patronajul curții de la Aix-la-Chapelle.

Din fericire, Biserica Romei, acceptând patronajul politic pe care Carol i-l oferea, s-a opus cu fermitate atacurilor sale doctrinare împotriva Răsăritului. Papa Adrian I (772–795) și Leon al III-lea (795–816) au luat apărarea Sinodului de la Niceea și au respins cu tărie introducerea lui *Filioque* în *Simbolul de credință*. Totuși, în noaptea de Crăciun a anului 800, Papa Leon al III-lea l-a încoronat la Roma ca «împărat roman al Apusului» pe Carol cel Mare, ceea ce a dus la o schismă politică între Apus și Răsărit.

În secolul al VIII-lea și mai ales în secolele al X-lea și al XI-lea, episcopii Romei sunt aproape în întregime dominați de împărații franci; papi îndrăzneți vor reuși totuși să se împotrivescă. Dar, deși marii papi reformatori căutau independența Bisericii, ei erau moștenitorii unei civilizații carolingiene care se definise pe sine prin opoziție cu Răsăritul și se dezvoltă în afara tradiției Sfinților Părinți ai Bisericii; doar latină și occidentală, această civilizație era comună papilor și împăraților Apusului.

Papa Nicolae I (858–867) a fost un astfel de luptător hotărât. El a vrut să întemeieze un imperiu spiritual mondial, în fruntea căruia să troneze „urmașul Sfântului Petru”. El susținea că deținătorul „Scaunului apostolic” ar fi primit de la Iisus Hristos dreptul de a păstori pe toți credincioșii, ca unicul legiuitor al Bisericii, ca judecătorul suprem care poate să judece și să cheme spre justificare în fața tronului său, nu numai pe clericii diferitelor dieceze, ci și pe episcopi, mitropoliți, ba chiar și pe patriarhi, dar nu poate fi judecat de nimeni, iar hotărârile sale aveau valoarea și puterea canoanelor. Acest punct de vedere a fost afirmat de sinodul roman de la 863. Se mai preciza și că orice abatere de la o dispoziție papală atrage după sine lovirea cu anatema.

Deși a căutat să separe puterea spirituală de cea lumească, el s-a simțit judecătorul și duhovnicul suprem și nediscutat al principilor lumesti, în chestiuni de natură bisericească. El a

împins pretențiile jurisdicționale și împotriva titularului Scaunului de la Constantinopol, amenințând cu depunerea pe Patriarhul Fotie.

Desigur că aceste pretenții ale papilor au creat tensiuni între Apus și Răsărit. Dar nu erau numai acestea. Grecii îi acuzau pe apuseni pe de altă parte și de unele practici necanonicе: celibatul clericilor, consumarea de animale sugrumate și de sânge, postul de sâmbătă, mâncarea de ouă și brânză în sâmbetele și duminicile Păresimilor, introducerea «missei» romane, mai scurtă, în locul Liturghiei ortodoxe, pictarea Mântuitorului sub forma unui miel, și mai ales învățătura că Sfântul Duh purcede «de la Tatăl și de la Fiul» – învățătură ce fusese impusă în tot imperiul carolingian.

Totodată exista și disputa privind provinciile Illiricului Occidental, Italia de Sud (Calabria), Sicilia și Creta, ce fuseseră trecute de împăratul Leon III Isaurul sub jurisdicția Constantinopolului, pentru că fusese acuzat de papă ca eretic, și asupra cărora papa emitea pretenții permanente.

Un alt focar de conflict dintre Răsărit și Apus era faptul că cea mai mare parte a țărilor slave, fiind pe punctul de a adopta religia creștină, ezitau în fața presiunilor politice și religioase venite din partea celor două imperii rivale: Bizanțul și Imperiul franc. Pe rând, țarii bulgarilor au primit sau au alungat clerul bizantin sau german (ce impunea noilor convertiți latina ca limbă liturgică, și un ritual apusean care avea în Liturghie cântarea simbolului de credință cu Filioque), supunându-se jurisdicțional fie Constantinopolului, fie Romei (unde Filioque nu fusese încă admis).

Papa Ioan al VIII-lea a înțeles pericolul ce-l reprezenta pentru unitatea creștină atitudinea predecesorilor săi imediați și a dat dreptate grecilor în problema limbilor liturgice și în cea a lui Filioque. Trimișii săi la Constantinopol au condamnat laolaltă cu întreaga Biserică a Răsăritului faimosul adaos „și de la Fiul” la simbol. Sinodul din 879–880 reprezintă un model al felului în care Biserica Ortodoxă înțelege unitatea creștinilor: o unitate în credință, căreia primatul roman îi poate fi o mărturie.

Totuși cele două popoare, grecii și romanii, cu predispoziții și înclinații diferite, deosebiți prin limbă, cultură și

civilizație, ajung în secolul al IX-lea să nu se mai înțeleagă, să se privească chiar cu răceală și resentimente.

Papalitatea s-a amestecat și în disputele ivite la Constantinopol în jurul ocupării scaunului patriarhal, mărinind astfel ura Răsăritului contra Apusului. Împăratul Roman I Lekapenos a ridicat în 933 la patriarhie pe fiul său Teofilact, înlăturând pe venerabilul Patriarh Trifon. Pentru ca acțiunea lui să fie canonică, a crezut potrivit să se adreseze Bisericii Romei, rugând pe Papa Ioan al XI-lea să recunoască pe noul patriarh. Papa s-a grăbit să satisfacă dorința împăratului. După moartea nevrednicului Teofilact, patriarhii următori n-au voit să se supună Romei, așa încât dezacordul dintre Roma și Constantinopol a devenit și mai pronunțat.

În 1014 împăratul Henric al II-lea al germanilor a venit la Roma pentru a fi încoronat de papa Benedict al VIII-lea și a obținut ca la încoronare să fie adoptat un rit germanic, adică în Liturghie crezul să fie cântat cu Filioque. Ca urmare, din ordinul Patriarhului Serghie al II-lea, numele papei a fost șters din dipticele Bisericii din Constantinopol. Deci încă de la începutul secolului al XI-lea comuniunea în cele sfinte era efectiv ruptă între cele două „Rome”.

Această stare de puternică tensiune ce se instalase între Apus și Răsărit (mai ales disputele din Italia de Sud, apoi, pe lângă cele vechi, noile „inovații” ale latinilor, dintre care amintim introducerea unor obiceiuri mozaice în creștinism, întrebuițând azima în locul pâinii dospite la săvârșirea Sfintei Euharistii, și altele), l-a determinat pe Împăratul Constantin Monomahul să convoace un sinod la Constantinopol.

Dar în secolul al XI-lea, spre deosebire de secolele anterioare, când tensiunile între Roma și Constantinopol se atenuaseră, situația avea această latură tragică, că, din pricina ignoranței reciproce, Apusul și Răsăritul pierduseră criteriul ecleziologic comun ce le permitea altădată să se înțeleagă. Pentru unii, Scaunul Romei era criteriul unic al adevărului, pentru ceilalți, Duhul Adevărului odihnea asupra întregii Biserici și se exprima în mod natural pe calea sinodală.

Papa Leon al IX-lea a acceptat propunerea împăratului Constantin Monomahul și a trimis la începutul lui ianuarie 1054 o delegație papală la Constantinopol, în frunte cu cardinalul

Humbert. Nenorocirea a fost că acesta, un om mândru și încrezut, nu-i putea suferi pe greci – spre exemplu, epitetele injurioase «câine murdar, mușcă-ți limba» adresate lui Nichita Pectoratul, starețul Mănăstirii Studion, care scrisese câteva scrisori împotriva latinilor, arată îndestul ura lui față de greci; chiar cercetătorii și istoricii catolici se miră cum de a putut papa trimite în delegație la Constantinopol niște soli atât de aroganți, violenți și mândri.

Împăratul i-a primit cu onoruri, ceea ce a mărit și mai mult orgoliul delegaților. Humbert și ceilalți au fost găzduiți la Mănăstirea Studion din Constantinopol. Patriarhul Mihail Cerularie, știind că nu se poate aștepta la nimic bun din partea delegaților latini, le-a comunicat că toate chestiunile și neînțelegerile bisericesti vor fi discutate în sinod (totodată el pune și la îndoială autenticitatea scrisorilor oficiale ale delegaților, deoarece papa era în acel moment prizonier al normanzilor, și nu putea, se pare, să semneze scrisori oficiale).

În fața reticențelor Patriarhiei bizantine, cardinalul Humbert a compus un act de excomunicare, pe care l-a pus pe Sfânta Masă din Biserica Sfânta Sofia, prin care se aduceau grecilor acuzațiile cele mai grave, învinuirea cea mai absurdă fiind aceea că grecii ar fi scos (!) din Simbolul Credinței învățătura că «Duhul Sfânt purcede și de la Fiul» – Filioque –, când oricine știe că Sfânta Scriptură, Sfinții Părinți și Sinoadele ecumenice vorbesc lămurit numai de purcederea dintr-un singur izvor, din Dumnezeu-Tatăl, iar nu din două izvoare, din Tatăl și din Fiul.

Din faptul că au adus învinuiri neîntemeiate grecilor prin actul de anatematizare din 16 iulie 1054, se vede clar că delegații papali nu veniseră la Constantinopol să trateze frățeste într-un sinod, ci să impună. În fond învinuirile aduse erau simple pretexte, căci dincolo de diferențele dogmatice, rituale și disciplinar-canonice, dincolo de răceala sufletească, dincolo de patimile politice și slăbiciunile omenești, adevăratul motiv al dezbinării religioase din 16 iulie 1054 îl constituie *concepția ecleziologică greșită a catolicilor despre primatul papal, prin care episcopul de Roma se situează deasupra tuturor episcopilor și credincioșilor*, această concepție fiind susținută cu tărie în continuare de către papă.

Patriarhul Constantinopolului convocând sinodul, acesta a anatematizat la 24 iulie pe cardinalul Humbert, delegația romană, pe papa Leon al IX-lea și Biserica romană.

Este drept, cum spun mulți cercetători, contemporanii n-au socotit atât de grave evenimentele din 1054, ci abia mai târziu, după cucerirea Constantinopolului la 13 aprilie 1204, când cavalerii occidentali ai Cruciadei a IV-a au jefuit și pângărit Bizanțul, despărțirea creată s-a adâncit tot mai mult.

În secolele XIII–XV, sub presiunea crescândă a islamului, care amenința din ce în ce mai mult Imperiul Bizantin, s-au făcut unele încercări de unire între Constantinopol și Roma, deoarece papa impunea, ca primă condiție pentru a se primi un ajutor militar din Apus, unirea cu Roma.

Astfel, cea mai importantă încercare a avut loc la Sinodul de la Ferrara-Florența, din 1438–1439, unde răsăritenii au fost nevoiți să accepte cele „patru puncte florentine” (1. Papa este capul întregii Biserici; 2. Săvârșirea Sfintei Împărtășanii se face și cu pâine nedospită (azimă); 3. Duhul Sfânt purcede de la Tatăl și de la Fiul, «Filioque»; 4. Purgatoriul – în afară de rai și iad mai există un loc curățitor). Dar deși, din cauza presiunilor politice, majoritatea participanților au semnat un act de unire, Biserica Ortodoxă nu l-a recunoscut niciodată.

Așadar, toate încercările de unire între Apus și Răsărit au fost și sunt sortite eșecului, câtă vreme nu se va reveni în Apus la tradiția Sfinților Părinți. Căci, în ceea ce privește primatul papal, critica antiromană nu se referă la Apostolul Petru însuși și la poziția sa personală în grupul celor doisprezece și în Biserica primară, ci la natura succesiunii sale. De ce Biserica Romană ar fi putut poseda privilegiul exclusiv al acestei succesiuni, atunci când Noul Testament nu dădea nici o informație despre sacerdoțiul lui Petru la Roma? Oare Antiohia și mai ales Ierusalimul, unde Petru, conform cărții Faptelor Apostolilor, a jucat un rol de prim plan, nu ar fi avut mai mult decât Roma dreptul de a se numi „Scaunul lui Petru”?

Desigur, bizantinii recunoșteau Romei un primat onorific, dar acest primat nu avea, ca unică origine, faptul morții lui Petru la Roma, ci un ansamblu de factori, între care cei mai importanți erau aceia că Roma era o Biserică „foarte mare, foarte veche și cunoscută de toți”, după expresia Sfântului

Irineu din Lyon; că în ea se păstrau mormintele a doi apostoli „corifei”, Petru și Pavel, și mai ales faptul că era capitala Imperiului Roman; faimosul canon 28 al Sinodului IV ecumenic din Calcedon insista tocmai asupra acestui din urmă punct.

În alți termeni, primatul roman nu era un privilegiu exclusiv și divin, o putere pe care episcopul Romei o posedă în virtutea unei porunci exprese a lui Dumnezeu, ci o autoritate formală, recunoscută de Biserică prin sinoade.

Fără îndoială că papa nu putea, în aceste condiții, să se bucure de un privilegiu de infailibilitate; dacă prezența sa, sau cea a trimișilor săi, era considerată necesară pentru ca un sinod să fie „ecumenic”, adică să fie cu adevărat reprezentativ pentru episcopatul întregului imperiu – prezența altor mari Biserici era de altfel considerată la fel de necesară –, opinia sa nu era niciodată socotită ca adevărată de la sine.

Bisericile Răsăritului puteau trăi veacuri la rând în afara comuniunii romane fără să se îngrijoreze prea mult de această situație, iar al VI-lea Sinod ecumenic nu a avut nici o rețineră în a condamna memoria papei Honorius pentru susținerea pe care acesta o acordase ereziei monotelite.

Pentru bizantini nu se putea pune problema de a considera cuvintele lui Hristos, adresate lui Petru – *Tu ești Petru, și pe această piatră voi zidi Biserica Mea* (Matei 16, 18); *Paște oile Mele* (Ioan 21, 15–17) etc. – ca putându-se raporta doar la episcopii Romei și numai la ei. Interpretarea romană nu poate fi întâlnită, într-adevăr, în nici un comentariu patristic al Sfintei Scripturi, Sfinții Părinții văzând în aceste cuvinte mai ales recunoașterea de către Hristos a credinței în Iisus, Fiul lui Dumnezeu, mărturisită pe drumul Cezareei. Petru este piatra Bisericii *în măsura* în care el mărturisește această credință. Iar toți cei ce-l au ca model pe Petru și mărturisirea sa, sunt și ei moștenitori ai făgăduinței: pe ei, pe credincioși, este clădită Biserica.

Această interpretare generală, pe care o întâlnim la Sfinții Părinți, primește totuși o corecție ecleziologică în literatura patristică: episcopii – toți episcopii – sunt într-adevăr investiți cu un dar special al învățaturii. Însăși funcția lor constă în a proclama adevărata credință. Ei sunt deci *ex officio* succesorii lui Petru. Această concepție, pe care o găsim exprimată cu claritate de Sfântul Ciprian al Cartaginei (secolul al III-lea) și